

Justitiedepartementet
David Oredsson

Ju.a@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (2016:52)

Ekobrottsmyndigheten lämnar härmed sitt yttrande över rubricerat betänkande.

Ekobrottsmyndigheten instämmer i flera av utredningens bedömningar och är i huvudsak positiv till förslagen. Det finns mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden ett klart behov att överväga och ompröva olika delar av regelsystemet för häktning. Ett genomförande av de nu föreslagna förändringarna torde inte heller minska Ekobrottsmyndighetens förmåga att utreda och beivra brott. Det är dock viktigt att notera att de långa häktningstiderna och behovet av restriktioner i stor utsträckning hänger samman med de grundläggande principerna i den svenska processordningen om omedelbarhet och muntlighet. Domstolarna har mot denna bakgrund svårt att låta andra utsagor än de som avges vid huvudförhandlingen ligga till grund för en fällande dom, vilket innebär att det ofta finns behov av restriktioner tills i vart fall huvudförhandlingen i tingsrätten har avslutats. För att fullt ut komma till rätta med problemen med långa häktningstider och restriktioner är det därför nödvändigt att se över hela processordningen. Utan möjlighet för utredningen att göra en sådan översyn anser Ekobrottsmyndigheten att de förslag som nu har lämnats i huvudsak är väl avvägda och lämpliga.

Ekobrottsmyndigheten handlägger normalt inte ärenden som rör unga lagöverträdare, varför vi avstår från att yttra oss över de särskilda förslagen för barn. Vi har, utifrån de aspekter som myndigheten har att beakta, följande synpunkter på de föreslagna förändringarna.

6.3 Alternativ till häktning

Ekobrottsmyndigheten ser positivt på de föreslagna alternativen till häktning. Myndigheten delar även utredningens bedömning om att de i övrigt övervägda alternativen inte bör införas.

De föreslagna alternativen till häktning kommer främst att aktualiseras när de särskilda skälen för häktning utgörs av flykt- och/eller recidivfara (se bl.a. s. 98). Detta eftersom häktning på grund av kollusionsfara ofta, för att vara tillräckligt verksam, behöver förenas med restriktioner. På ekobrottsområdet förekommer häktning på grund av flyktfara men det är förhållandevis ovanligt med häktning av recidivskäl. Det bör ändå noteras att föreslagna alternativen hem- och områdesarrest bedöms normalt inte kunna avhålla någon från fortsatt ekobrottslighet, bl.a. eftersom sådana brott ofta begås hemifrån.

6.5 Begränsning av häktningstiderna

Ekobrottsmyndigheten har ingen erinran mot de föreslagna begränsningarna av häktningstiderna eller förslagen i övrigt. För att fullt ut komma till rätta med problemen med långa häktningstider är det däremot, som framförts inledningsvis, nödvändigt med en mer övergripande översyn av processordningen. Det bör också noteras att de långa häktningstiderna huvudsakligen inte avser tiden innan åtal har väckts utan i första hand tiden därefter, dvs. före, under och mellan huvudförhandlingarna i tingsrätt och hovrätt.

Det är förhållandevis ovanligt med långa häktningstider på ekobrottsområdet. Av Ekobrottsmyndighetens årsredovisning för 2015 (s. 49) framgår att 84 personer var häktade under 2015 och att tio personer, varav nio med restriktioner, var häktade mer än ett halvår. Inför detta yttrande har gjorts en genomgång av de tio ärenden där häktningstiden överstigit 180 dagar. Genomgången visade att det inte i något av dessa fall var fråga om häktestider som, för tiden mellan häktning och åtal, översteg sex månader.

Enligt utredningens förslag får tiden för frihetsberövandet förlängas om det finns synnerliga skäl. Som exempel ges att det misstänkta brottet har ett *mycket* högt straffvärde *och* (våra kursiveringar) dessutom är särskilt svårutrett – exempelvis på grund av internationella kopplingar eller för att brottet har begåtts i organiserad form (s. 118). Även tillkommande häktningsskäl och brottsmisstankar om allvarlig eller svårutredd brottslighet kan enligt utredningen beaktas. Det är, enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning, inte fullt klart vad som menas med mycket höga straffvärden. Avses straffvärden överstigande sex år eller mer kommer det mycket sällan, eller i princip aldrig, bli aktuellt med förlängd häktningstid vid ekonomisk brottslighet. Detta kan knappast vara avsikten. Även om långa häktestider ska undvikas kan det finnas situationer där är nödvändigt att överskrida den föreslagna sex månaders fristen, exempelvis när någon är frihetsberövade i ett ärende där medmisstänkta befinner sig i ett annat land. Det är angeläget att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet närmare utvecklas vad som kan utgöra synnerliga skäl och att det också ges en öppning för längre häktningstider även vid svårutredd organiserad ekonomisk brottslighet med höga straffvärden.

Den föreslagna begränsningen tar sikte på tiden från ett häktningsbeslut som medför frihetsberövande till dess att åtal har väckts. Detta innebär att tiden inte löper för den som är häktad i sin frånvaro (se bl.a. s. 192). En misstänkt som till följd av en begäran om rättslig hjälp eller en arresteringsorder har gripits utomlands är tekniskt sett häktad i sin frånvaro till dess han eller hon har utlämnats till Sverige och ställts inför en svensk domstol. Tiden som frihetsberövad i det andra landet kan många gånger vara förhållandevis lång och ska också avräknas vid verkställighet av ett senare utdömt fängelsestraff. Utredningen innehåller inga överväganden kring dessa fall som – såvitt Ekobrottsmyndigheten kan bedöma – inte ska omfattas av den föreslagna begränsningen av häktestiderna. Det är, för tydlighetens skull, önskvärt om även dessa situationer behandlas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

6.7 Interimistiskt förordnande av offentlig försvarare

Ekobrottsmyndigheten anser att det är angeläget att lösa problemen med tillgång till offentlig försvarare utanför kontorstid. Myndigheten är dock tveksam till den nu föreslagna lösningen.

Det kan starkt ifrågasättas om åklagare och/eller polis ska vara involverad i vilken försvarare som utses för den misstänkte. Åklagaren är part i målet, vilket kan leda till att valet av försvarare kan komma att ifrågasättas. Även om ett liknande informellt system redan förekommer på flera håll i landet är det olämpligt att skapa en formaliserad ordning med inbyggda risker för ifrågasättande av åklagarens opartiskhet.

När det inte finns ett särskilt önskemål om försvarare förordnar domstolen offentlig försvarare utifrån en särskild lista. Domstolarna har på så sätt överblick över att förordnandena fördelas rättvist. För åklagarna, som har jour över flera geografiska områden och ofta fysiskt arbetar från skilda arbetsplatser, blir det svårare att hantera en sådan lista.

Den föreslagna ordningen innebär en ny arbetsuppgift för åklagaren under jourtid. Komplexiteten i åklagaruppgiften är då redan hög och risk finns att förändringen påverkar beslutens kvalitet negativt. Förslaget innebär även arbete i form av kontakter med advokater för att exempelvis kontrollera om de har möjlighet att skyndsamt inställa sig till förhör. Eftersom åklagaren saknar administrativt stöd kommer denna uppgift sannolikt ofta överlåtas på Polismyndigheten, som då också blir inblandade i utseendet av den misstänktes försvarare. Det kan starkt ifrågasättas om detta är lämpligt eftersom även polisens opartiskhet kan komma att ifrågasättas.

6.8 Färre restriktioner och minskad isolering av de häktade

Ekobrottsmyndigheten har inga egentliga erinringar mot förslaget om domstolarnas utökade restriktionsprövning, men känner viss oro för hur frågan praktiskt kommer att hanteras. Vi anser därför att det är angeläget att frågan noggrant följs upp.

Åklagarens möjlighet att meddela restriktioner är ett viktigt verktyg för att minska risken för att den misstänkte försvårar sakens utredning. Detta har betydelse för hela utredningsförfarandet och för ledningen av förundersökningen. Åklagarna är därför bäst lämpade att bedöma behovet av enskilda restriktioner, exempelvis om av det finns utredningsskäl att inte tillåta kontakt med en viss person eller att samsittning med en viss person. Den finns därför viss risk att den föreslagna ordningen kan leda till en sammanblandning av åklagarnas och domstolens roller.

Förslaget innebär att rätten kan neka åklagaren rätt att använda en viss restriktionskategori, exempelvis inskränkningar i rätten till samsittning, vilket kan få följdverkningar för hela utredningsprocessen och ytterst leda till en försvårad eller förstörd utredning. Detta kan vara svårt att förutse och visar sig ofta för rätten först i samband med huvudförhandlingen i målet. Samtidigt som det är angeläget att inte överdriva risken för att en häktad uppträder illojalt får risken inte heller underskattas. I många mål, exempelvis vid utredningar om organiserad allvarlig brottslighet, står mycket på spel och drivkraften hos den misstänkte att hitta alternativa förklaringar kan vara stor. I dessa - och i många andra - fall är det angeläget att utredningen inte förstörs eller allvarligt försvåras exempelvis genom att den misstänkte indirekt tar kontakt med yttvärlden. Risken för att annan intagen, som kanske tidigare har haft restriktioner men som sedan tagits bort, tar kontakt med yttvärlden ska inte

underskattas. Det är därför också viktigt att det på häktena finns fungerade rutiner för att hantera intagna med olika slag av restriktionskategorier.

Det är, som utredningen också noterat, angeläget att åklagaren inte redan vid en häktningförhandling tidigt i en utredning tvingas att i detalj redogöra för alla uppgifter som dittills framkommit och alla tankar kring hur utredningen ska bedrivas vidare. Ett sådant krav på åklagaren skulle kunna riskera att försvåra utredningen av brottet och att ge den misstänkte incitament att agera på sätt som åklagaren befarat.

Ekobrottsmyndigheten har oaktat synpunkterna ovan ingen egentlig erinran mot att låta rätten pröva de föreslagna restriktionskategorierna. Detta bl.a. för på att sådan ordning på sätt och vis redan gäller i dag genom den häktades möjlighet att begära rättens prövning av en viss restriktion. Vi anser dock att det är angeläget att, om förslaget genomförs, utvecklingen och resultatet av domstolarnas restriktionsprövning nogsamt följs upp.

6.11.1 Underrättelse av strafförelägganden över videolänk eller telefon

Ekobrottsmyndigheten har ingen erinran mot en tydlig kodifiering av möjligheten att underrätta om strafföreläggande med villkorlig dom på distans, men har synpunkter på den föreslagna utformningen.

Bestämmelsen i 3 § förordningen (1964:740) med föreskrifter för åklagare i vissa brottmål ger redan i dag, såsom den får tolkas, utrymme för underrättelse om strafföreläggandet över videolänk eller telefon. På Ekobrottsmyndigheten utnyttjas detta regelbundet exempelvis när det på grund av stora avstånd är praktiskt svårt att genomföra ett personligt sammanträffande. Ekobrottsmyndigheten har som vägledning för åklagarna skrivit en promemoria, Delgivning av strafföreläggande med villkorlig dom på distans ARF 2014:3 (som bifogas detta yttrande), där inför ställningstagande till underrättelse på distans förespråkas en lämplighetsbedömning med beaktande av samtliga omständigheter.

Den nuvarande utformningen av bestämmelsen är inte helt tydlig och det finns därför ett visst behov av att förtydliga att det i vissa situationer är möjligt att underrätta om strafföreläggande på distans. Sådan underrättelse bör kunna ske när det efter en helhetsbedömning är lämpligt och inte endast när, såsom utredningen nu föreslår, det finns särskilda skäl. Den föreslagna bestämmelsens utformning riskerar att omöjliggöra den hantering som i dag sker på Ekobrottsmyndigheten. Detta kan bl.a. medföra stora olägenheter för den enskilde som kan behöva resa långt till en plats för personligt sammanträffande.

Om bestämmelsen ändras är det viktigt att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet närmare utvecklas i vilka andra situationer än när den misstänkte är frihetsberövad som det kan finnas skäl att frågå huvudregeln om personligt sammanträffande.

Detta yttrande har beslutats av överåklagaren Fredrik Jonasson. Kammaråklagaren Katarina Mörnstad har varit föredragande.

Fredrik Jonasson

Katarina Mörnstad